

Η ΠΕΡΙ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Υ Π Ο

ΑΝΔΡΕΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Τακτικού Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ἐσχάτως εὐρὺς γίνεται λόγος περὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸν διάλογον τοῦτον, ἀποσκοποῦντα εἰς τὴν βαθυτέραν ἀλληλογνωριμίαν τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, τὴν διαπίστωσιν τῆς φύσεως καὶ τοῦ βῆθους τῶν δογματικῶν διαφορῶν καὶ τὴν προοδοποίησιν τῆς ἐγγύτητος καὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία ἀσμένως ἀπεδέξατο, ἐν τῇ πεποιθήσει αὐτῆς ὅτι, οὕτω πράττουσα, δύναται νὰ βοηθήσῃ ἐνεργῶς τὰς ἀποκοπεύσας ἐκ τοῦ κορμοῦ τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας χριστιανικὰς κοινότητας καὶ ὁμολογίας τῆς Δύσεως, ὥστε νὰ εὕρωσι τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν μόνην ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν καθολικότητα, ἣτις διακρατεῖται ἀσινῆς καὶ ἀλώβητος καὶ πληροῦται ἀπολύτως ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς.

Φρονοῦμεν ἀκραδάντως, ὅτι ἡ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος δογματικὴ διαφορά εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθμὸν ἕνα τοιαύτη, ἡ διαχωρίζουσα καὶ ἀποδιωτῶσα μύριον ὅσον τὰς ἐπὶ μέρους χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Τὸ Filioque δὲν εἶναι μικρὰ καὶ ἀσήμαντος διαφορά, ὡς ἀκρίτως τινές, δυστυχῶς καὶ παρ' ἡμῖν, δισχυρίζονται. Οὐτε εἶναι θεολογούμενον, ἐλαστικὴ δηλονότι ἰδέα, δυναμένη νὰ μεταπλάσσηται οὕτως ἢ ἄλλως κατὰ τὸ ἐκάστοτε δοκοῦν καὶ τὰς ἀρεσκείας τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων. Διότι, διὰ μὲν τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς εἶναι ἀλήθεια *De fide*, δόγμα δηλονότι ἀπαραίτητον πρὸς σωτηρίαν. Διὰ δὲ τοὺς Ὁρθοδόξους ἀποτελεῖ τοῦτ' αὐτὸ κατάλυσιν τοῦ περὶ ἁγίας Τριάδος μυστηρίου τῆς πίστεως.

Ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης κρίνοντες τὰ πράγματα, νομίζομεν ὅτι μελέται ἐν τῷ χώρῳ τῆς ἀρχαιοπατερικῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀπτόμενοι τοῦ περιμάχου τούτου δόγματος τῆς πίστεως, εἶναι ἀπὸ ὀρθοδόξου σκοπιᾶς τὰ μάλιστα σημαντικά, τοσοῦτω δὲ μᾶλλον ὅσω οἱ Ρωμαιοκαθολικοί, ἐν

τινι δὲ μέτρῳ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι, πρὸς στήριξιν τῶν πεπλανημένων περὶ *Filioque* ἀντιλήψεων αὐτῶν δὲν διστάζουσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ παραδοσιακοῦ χώρου νὰ ζητῶσι τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτοὺς θεολογικὰ ἐπιχειρήματα.

Δίδοντες εἰς τὴν δημοσιότητα τὰς μετὰ χεῖρας δύο διατριβὰς ἡμῶν ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι προσφέρομεν οὐ μικρὰν ἐξυπηρέτησιν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θεολογικὸν διάλογον τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως δ' ἰδιαιτέρως εἰς τὴν σεπτὴν καὶ θεόσωστον Μητέρα ἡμῶν, Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν, ὡς μὴ ὄφελε, στενότατα κυκλουμένην καὶ ἀφορήτως συμπιεζομένην ἐν τῷ διεκκλησιαστικῷ χώρῳ τοῦ συγχρόνου οἰκουμενισμοῦ.

Ἡ ΠΕΡΙ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ἉΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Τὸ προκείμενον μελέτημα ἡμῶν ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ παρουσιάσῃ τὴν περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίαν τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Ἡ διδασκαλία αὕτη κατέστη σημεῖον ἀντιλεγόμενον ἐν τῇ ὅλῃ περὶ ἁγίου Πνεύματος θεολογικῇ γραμματείᾳ. Οὕτως οἱ μὲν Ὀρθόδοξοι προσφεύγουσιν εἰς αὐτὴν ὡς εἰς πηγὴν πολύτιμον πρὸς διατύπωσιν τῆς ὀρθοδόξου περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας, ἐνῶ παραλλήλως οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ μετὰ σπουδῆς ἀρῶνται ἐξ αὐτῆς ἐπιχειρήματα πρὸς στήριξιν τῶν περὶ Filioque αἰρετικῶν διδαγμάτων αὐτῶν. Εὐδὴλον ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος διδασκαλία καθίσταται ἐξόχως κρίσιμος οὐ μόνον ἀπὸ καθαρῶς δογματικῆς θεολογικῆς σκοπιᾶς, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅσον τὸ Filioque ἀποτελεῖ σήμερον τὸ ἐπίκεντρον τοῦ ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς συνιστῶν τὴν μεταξὺ τούτων βασικωτέραν δογματικὴν διαφορὰν.

Πρὸς ἀπόδοσιν ὡς οἶόν τε ἀντικειμενικώτερον τῆς περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας τοῦ Κυρίλλου περιοριζόμεθα αὐστηρῶς εἰς τὴν μελέτην τῶν σχετικῶν χωρίων αὐτοῦ, εἰς οὐδεμίαν παράλληλον ἐπέκτασιν προβαίνοντες εἰς τὴν ἐκατέρωθεν διαμορφωθεῖσαν πλουσίαν θεολογικὴν γραμματείαν.

Διὰ τὴν σοβαρότητα τοῦ πρὸς μελέτην θέματος ἡμῶν δὲν διστάζομεν ἐνιαχοῦ νὰ προβῶμεν εἰς ἐπαναλήψεις τῶν αὐτῶν χωρίων, παραθέτοντες ταῦτα δαψιλῶς, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ δύναται νὰ σχηματίσῃ ὡς οἶόν τε ἀκριβεστέραν ἀντίληψιν τῆς θεολογικῆς σκέψεως τοῦ Ἱεροῦ Πατρός.

Α΄. Τινὰ περὶ Ἁγίας Τριάδος.

Τὸ περὶ ἁγίας Τριάδος δόγμα τῆς πίστεως ἀπαντᾷ πλουσίως ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Ζήσας εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν οἱ τελευταῖοι κραδασμοὶ τῆς περὶ ἁγίας Τριάδος ἔριδος ἐξηκολούθουν εἰσέτι, καίπερ ἀσθενῶς, νὰ συνταράσσουν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀνέλαβε, παραλλήλως πρὸς τὴν καταπολέμησιν τῶν χριστολογικῶν αἱρέσεων, καὶ τὴν ἀναίρεσιν πάσης περὶ τοῦ Τριαδικοῦ δόγματος κακοδοξίας, χρηματίσας καὶ ἐν τούτῳ εἰς τῶν λαμπροτέρων μαρτύρων τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς παραδόσεως.

Ἡ συστηματικὴ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῆς ἀνάπτυξις τῆς περὶ

ἀγίας Τριάδος διδασκαλίας τοῦ Κυρίλλου θὰ ἀπετέλει βεβαίως θέμα συγγραφῆς εἰδικῆς περὶ τούτου διατριβῆς. Ἡμεῖς ἐνταῦθα θὰ περιορισθῶμεν ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ σχετικῶς, καὶ δὴ καὶ ὅσον συμβάλλεται εἰς πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ κυρίου θέματος τῆς ἐργασίας ἡμῶν, τουτέστι τῆς περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς.

Εἰς ἐν κλασσικόν, θὰ ἐλέγομεν, χωρίον αὐτοῦ ὁ Κύριλλος συνοψίζει κατὰ τρόπον θαυμασίον τὴν περὶ ἀγίας Τριάδος πίστιν τῆς Ἐκκλησίας:

«Ἐπὶ δὲ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν ἐννοήσεις οὐχ οὕτως. Ἰδιαζόντως μὲν γὰρ Πατὴρ ἐστὶν ὁ Πατήρ, καὶ οὐχ Υἱός· καὶ πάλιν ὁμοίως Υἱὸς ὁ ἐξ αὐτοῦ, καὶ οὐ Πατήρ, καὶ Πνεῦμα τὸ Πνεῦμα ἰδίως. Ἄλλ' εἰς μίαν θεότητος φύσιν, συνιούσης τε καὶ συνειλεγμένης τῆς ἀγίας Τριάδος, εἰς Θεὸς ἐν ἡμῖν καὶ οὐχ ὀλόκληρον ἐκάστῳ τῶν σημαινομένων δοίη τις ἂν τὴν ἐκ τοῦ ἐτέρου τυχὸν ἀποφοίτησιν, οὐδ' ἀναχωρήσει παντελῶς εἰς τὸ εἶναι μεμερισμένως· ἀλλ' εἶναι μὲν ἕκαστον τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ καὶ κακωνόμασται παρ' ἡμῖν ἰδιοσυστάτως πιστεύομεν. Ἐκ δὲ τοῦ Πατρὸς ὄντα τὸν Υἱόν, τοῦτ' ἐστὶν, ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἐξ αὐτοῦ τε προσελθεῖν ἀρρήτως; ἐν αὐτῷ τε μένειν ἐννοοῦμεν. Τὸν δὲ αὐτὸν τρόπον καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔστι μὲν γὰρ ἐκ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν ἀληθῶς, ἀλλ' οὐδαμῶθεν μεμερισμένον τῆς οὐσίας αὐτοῦ, προῖδν δὲ μᾶλλον ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ μένον ἀεί, χορηγούμενον δὲ τοῖς ἁγίοις διὰ Χριστοῦ· πάντα γὰρ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ»¹.

Σχεδὸν ἅπαντα τὰ σημεῖα τοῦ περὶ ἀγίας Τριάδος δόγματος τῆς Ἐκκλησίας ἀπαντῶσιν ἐν τῷ θαυμασίῳ τούτῳ χωρίῳ τοῦ Κυρίλλου. Οὕτω συνοπτικῶς ἐξάιρονται ἢ τε ἐνότης (τὸ ὁμοούσιον) τῆς φύσεως καὶ τὸ τριαδικὸν τῶν προσώπων ἢ ὑποστάσεων, ἢ ἀλληλοενοίκησις ἢ ἐμπεριχώρησις τῶν προσώπων εἰς ἄλληλα, τὸ ἀσύγχυτον τῶν ὑποστάσεων καὶ ἡ ἐνιαία ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἐνέργεια τῆς τριαδικῆς θεότητος, ὡς καὶ αἱ ἀίδιοι ὑποστατικαὶ σχέσεις τῶν θείων προσώπων, ἢτοι ἡ πηγαία θεότης τοῦ Πατρὸς, ἢ ἐξ αὐτοῦ ἀίδιος γέννησις τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡ ἀίδιος ἐκπόρευσις τοῦ ἁγ. Πνεύματος, χορηγούμενου ὅμως ἐν χρόνῳ παρὰ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ.

Εἰς ἕτερον πάλιν χωρίον τὰ αὐτὰ περίπου ἐξαίρων ὁ Κύριλλος παρατηρεῖ:

«Ἀπλῆ τοιγαροῦν καὶ ἀσύνθετος ἡ παντός ἐστὶν ἐπέκεινα φύσις, ὑποστάσεων μὲν ἰδιότησι, προσώπων τε καὶ ὀνομάτων διαφοραῖς ἐξευρομένη, καὶ εἰς ἀγίαν ἰοῦσα Τριάδα, πλὴν ἐνότητι φυσικῇ, καὶ τῇ κατὰ πᾶν ὀτιοῦν ἀπαραλλάκτῳ ταυτότητι, πρὸς ἐν τι συντρέχουσα, Θεός,

1. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, 14,11. PG 74, 216BC.

ὄνομά τε καὶ χρῆμα, ὥστε καὶ ἐν ἐκάστῳ τὴν ὅλην νοεῖσθαι φύσιν, μετὰ τοῦ προσεῖναι καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ, δῆλον δὲ ὅτι τὸ καθ' ὑπόστασιν. Μένει γὰρ ἕκαστον τοῦθ' ὅπερ ἐστίν, ἐνώσει τῇ πρὸς τὰ ἕτερα φυσικῇ κάκεινα πλουτοῦν ἐν ἰδίᾳ φύσει. Ἔστι γὰρ ὁ Πατὴρ ἐν τε τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν τε τῷ Πατρὶ καὶ ἐν ἀλλήλοις»².

Καὶ ἐνταῦθα ἐξαίρονται ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου ἡ τε ἐνότης τῆς θείας φύσεως καὶ τὸ τριαδικὸν τῶν προσώπων, ὡς καὶ τὸ ἴδιον τῶν ἐπὶ μέρους ὑποστάσεων ἐμπεριχωρουσῶν ἀλλήλας, συνεξαίρομένης ἅμα τῆς ἀπλότητος καὶ τοῦ ἀσυνθέτου τῆς ὑπερτάτης φύσεως τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ.

Ἄλλαχοῦ δὲ ἀντεπερχόμενος ὁ ἱερός Πατὴρ κατὰ τῆς Σαβελλιανικῆς κακοδοξίας τῆς ἀφανιζούσης τὸ τε πραγματικὸν καὶ ἴδιον τῶν ὑποστάσεων τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, σημειοῖ:

«Δεῖ γὰρ πιστεῦναι τοὺς οἱ γε φρονοῦσιν ὀρθῶς, εἰς γε Θεὸν Πατέρα, καὶ οὐχ ἀπλῶς εἰς Υἱόν, ἀλλὰ καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἡ μὲν γὰρ ἁγία τε καὶ ὁμοούσιος Τριάς, καὶ ταῖς τῶν ὀνομάτων διαφοραῖς, καὶ τῶν προσώπων ποιότησί τε καὶ ιδιότησι διαστέλλεται. Πατὴρ γὰρ ἐστὶν ὁ Πατὴρ καὶ οὐχ Υἱός, καὶ Υἱὸς πάλιν ὁ Υἱὸς καὶ οὐ Πατὴρ, καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἴδιον τῆς θεότητος· καὶ εἰς τὸν αὐτὸν τῆς οὐσίας ἀνακεφαλαιοῦται λόγον, οὐ τρεῖς ἡμῖν ἀλλ' ἓνα Θεὸν ἐπιγράφουσα»³.

Ἰδιαίτερος, ὡς πρὸς τὰς ὑποστατικὰς σχέσεις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὁ Κύριλλος, ἀντεπερχόμενος προφανῶς κατὰ τῆς ἀρειανικῆς κακοδοξίας, παρατηρεῖ:

«Πιστεῦσαι δὲ χρὴ τὸν ἀληθῆ καὶ φιλόθεον ὄντως Χριστιανόν, εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὥστε δηλονότι τὸν Θεὸν καὶ

2. Περὶ ἁγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγος Ζ'. PG 75, 1092CD.

3. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 14,1. PG 74,180BC. Ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ σκέψεως ἔχομεν εἰς τὰ ἀκόλουθα χωρία τοῦ Κυρίλλου: «Ἀσώματον γὰρ τὸ θεῖον, εἰ καὶ ἐν ἰδιαζούσαις ὑπάρξει τὴν ἁγίαν νοοῦμεν Τριάδα. Πατὴρ γὰρ ἐστὶν ὁ Πατὴρ, καὶ οὐχ ὁ Υἱός· Υἱὸς δὲ πάλιν ὁ Υἱὸς καὶ οὐ Πατὴρ· καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἰδιαζόντως τὸ Πνεῦμα, εἰ καὶ οὐκ εἰσὶν ἐν διαστάσει, διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλα κοινωνίαν τε καὶ ἐνότητα. Μιᾶς τοίνυν οὐσης θεότητος ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τὸν Πατέρα ἐν Υἱῷ, τὸν δὲ Υἱὸν ἐν Πατρὶ λέγομεν ὀραῖσθαι» (Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, 10,37. MG 74, 33AB). Ἄλλαχοῦ δέ: «Ἐφυστάναι γὰρ ὁμολογουμένως φαμέν τὸν Πατέρα, οὕτω δὲ καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ λόγος οὐδεὶς διχτέμνει πρὸς ἕτερότητα φυσικὴν τῶν ὀνομασμένων ἕκαστον, ἀλλ' ἐν ὑποστάσει τρισὶ νοεῖται μία θεότης» (Αὐτόθι 12,41. PG 74, 100C). Βλέπε καὶ ἐρμηνεῖαν εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν 6,3. PG 74, 792BC.

Πατέρα νοεῖν τε καὶ λέγειν πηγὴν ἀληθῶς τοῦ ἰδίου γεννήματος καὶ ρίζαν, ὥστε τινὰ συναΐδιον αὐτῇ τὸν ἐξ αὐτῆς λαχοῦσαν καρπὸν. Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἀπάντων ὄρατῶν τε καὶ ἀοράτων γενεσιουργός ἐστι καὶ θελήσει Πατῆρ. Οὕτω γὰρ εἶναι φαμεν τὰ πάντα ἐκ Θεοῦ. Τοῦ δὲ ἰδίου γεννήματος οὐκ ἐστὶ δημιουργός, ἀλλὰ κατὰ φύσιν Πατῆρ. Γεγέννηκε γὰρ ἀληθῶς οὐ κατὰ ἀπόρροϊαν, ἢ ἀποτομὴν, ἢ πάθος, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἔνεστιν ἰδεῖν· διὸ καὶ μεμέρισται· Θεὸς δέ, οὐχ οὕτω, ἐπεὶ καὶ μὴ κατὰ σῶμά ἐστι, μηδὲ ἐντόπω καὶ σχήματι, καὶ περιγραφαῖς· ἀπερινοήτως δὲ μᾶλλον καὶ ἀρρήτως, ὡς Θεός. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐνδέχοιτο τὰ ἡμέτερα παθεῖν τὴν ὑπὲρ πάντα φύσιν. Γεγέννηκε τοίνυν ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱὸν ὁ Πατῆρ, φῶς ἐκ φωτός, εἰκόνα καὶ χαρακτῆρα, καὶ ἀπύγασμα τῆς ἰδίας ὑποστάσεως, καθὰ γέγραπται»⁴.

Κατὰ τὸν ἱερὸν Κύριλλον τὸ ἐπὶ μέρος καὶ ἴδιον τῶν ὑποστάσεων κατ' οὐδένα τρόπον ἐπιφέρει μερισμὸν ἢ διάστασιν ἐν τῇ ἀπλῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναβαίνει καὶ συγκεφαλαιοῦται ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος:

«Εἰ γὰρ ὑφέστηκεν ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατῆρ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Υἱός, καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' οὖν εἰς ὀλοτελῆ μερισμὸν ἢ ἅγια καὶ ὁμοούσιος Τριάς, εἰς μίαν δὲ μᾶλλον θεότητα φύσιν σύμπαν αὐτῇ ἀναβαίνει τὸ πλήρωμα»⁵.

Ἄν δὲ ἡ κατ' ἰδίαν ὑπαρξίς τῶν ὑποστάσεων κατ' οὐδένα τρόπον κατασπᾶ ἢ ἐπιμερίζει τὴν μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ, ἐπεταὶ ὅτι αἱ ὑποστάσεις, ὡς ὁμοούσιοι, ἔχουσι τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ ἰσουργίαν⁶, κοινὰ δὲ τῶν θεοπροπεῶν ἀξιωματῶν τὰ ὀνόματα καὶ ἰσομέτρους τοὺς τῆς εὐκλείας στεφάνους⁷.

Ἐτέρωθεν, λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ αὐτοῦ ὁμοουσίου καὶ τῆς ἐμπεριχωρήσεως αὐτῶν τὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος ἐπιγινώσκουσιν ἄλληλα:

«Ὁ ὄρων τὸν Υἱὸν τὴν τοῦ Πατρὸς εἰκόνα ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ, αὐτὸν ὄρᾷ τὸν Πατέρα, ὡς ἐν πρωτοτύπῳ αὐτὸς τῷ Πατρὶ φαινόμενος, ὑποφαίνων δὲ αὐτὸν πάλιν ἐν ἰδίᾳ μορφῇ τὸ ἀρχέτυπον.... μόνη γὰρ θεία φύσις τῆς Τριάδος ἑαυτὴν ἐπιγινώσκει· μόνος ὁ Πατῆρ οἶδε τὸν Υἱὸν τὸν ἴδιον, τὸν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως καρπὸν· μόνον τὸ θεῖον γέννημα ἐπιγινώσκει τὸν ἐξ οὗ ἐτέχθη· μόνον τὸ ἅγιον Πνεῦμα οἶδε τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐστὶ τὰς ἐννοίας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ»⁸.

4. Ὁμιλίαι ἑορταστικάι, XI. PG 77, 661D.

5. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 8,29. PG 73, 849A. Πρβλ. καὶ αὐτόθι 5,23. PG 73, 373A.

6. Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων, ἀναθεμ. θ'. PG 76, 357B.

7. Ὅτι εἰς ὁ Χριστός. PG 75, 1276D.

8. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον 11,27. PG 72, 404CD.

Περαιτέρω τὸ ὁμοούσιον καὶ ἡ ἀλληλεμπεριχώρησις τῶν προσώπων ἔχουσιν ὡς συνέπειαν τὴν ἐνιαίαν ἐνέργειαν τούτων καὶ δὴ κατὰ τὸ σχῆμα: «Ὁ Πατὴρ δι' Υἱοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι». Ἡ διδασκαλία αὕτη ὡς διασφαλίζουσα τὴν μοναρχίαν ἐν τῇ θεότητι καὶ καταπολεμοῦσα τὰς ἐν προκειμένῳ αἰρετικὰς ἑτεροδιδασκαλίας, εἶναι λίαν προσφιλὴς εἰς τὸν Κύριλλον, ὅστις συχναίς ἐπανέρχεται εἰς αὐτήν. Σχετικῶς ἀναγινώσκομεν:

«Μία μὲν γὰρ θεότητος φύσις, ὑφέστηκε δὲ ἰδικῶς ὁ Πατὴρ, καὶ μέντοι καὶ ὁ Υἱός, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα. Πράττεται γέ μὴν τὰ πάντα παρὰ Πατρός, καὶ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι· καὶ οἷον κεκινημένου τοῦ Πατρὸς εἰς ἐνέργειαν τὴν ἐπὶ τισιν, ἐνεργεῖ δὲ πάντως ὁ Υἱός ἐν Πνεύματι· κἂν εἴ τι λέγοιτο πληροῦν ὁ Υἱός ἢ τὸ Πνεῦμα, τοῦτο δὲ πάντως ἐστὶν ἐκ Πατρὸς, καὶ διὰ πάσης ἔρχεται τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ἢ εἰς πᾶν ὁτιοῦν ἐνέργειά τε καὶ βούλησις»⁹.

Ἄλλαχοῦ δέ:

«Ἐνεργεῖ τοιγαροῦν ὁ Πατὴρ, ἀλλὰ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι· ἐνεργεῖ καὶ ὁ Υἱός, ἀλλ' ὡς δύναμις τοῦ Πατρὸς, ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ νοούμενος καθ' ὑπαρξιν ἰδικήν. Ἐνεργεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα· Πνεῦμα γὰρ ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ παντουργικόν»¹⁰.

Ἐπιγραμματικῶς μάλιστα ὁ ἱερός Πατὴρ παρατηρεῖ:

«Πᾶσα γὰρ χάρις καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἐφ' ἡμᾶς ἔρχεται παρὰ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι»¹¹. Καί:

«Πάντα τοίνυν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ζωογονεῖ δι' Υἱοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι»¹².

Τέλος καὶ εἰς ἕτερα χωρία τοῦ Κυρίλλου ἀπκντᾶ ἡ αὐτὴ κεφαλαϊώδης τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀλήθεια. Οὕτως ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἀναγινώσκομεν:

«Ἐπεὶ καὶ μιᾶς οὔσης τῆς θεότητος ἐν τε Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Πνεύματι νοουμένης, ἅπας μὲν λόγος ὁ παρὰ Πατρός πάντως ἐστὶ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι· καὶ πᾶν ἔργον, ἥτοι παράδοξον, δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι, πράττεται γε μὴν, ὡς παρὰ Πατρός. Οὐ γὰρ ἔξω τῆς τοῦ γεννήσαντος

9. Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν, τόμ. Δ', κεφ. Α'. PG 76, 172A.

10. Περὶ ἀγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, λόγος Σ'. PG 75, 1056A.

11. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν 5,19. PG 72, 908B.

12. Αὐτόθι, PG 72, 908D.

ουσίας ἐστὶν ὁ Υἱός, οὔτε μὴν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν αὐτῷ δὲ ὢν ὁ Μονογενής, ἔχων δὲ αὖ πάλιν ἐν ἑαυτῷ τὸν τεκόντα, αὐτὸν φησιν ἐνεργεῖν...»¹³.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ περὶ ἁγίας Τριάδος διδάγματα τοῦ ἱεροῦ Πατρός. Τὰ διδάγματα ταῦτα ἀπηχοῦσι πιστῶς τὴν περὶ ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς τεταραγμένους ἐκείνους καὶ χαλεπούς διὰ τὸ χριστιανικὸν δόγμα καιρούς. Ὁ Κύριλλος μάχεται σθεναρῶς πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Ὁ Θεὸς εἶναι εἷς τὴν οὐσίαν καὶ τριαδικὸς τὰς ὑποστάσεις. Αἱ ὑποστάσεις εἶναι πραγματικαὶ ἐν τῇ Θεότητι, οὐχὶ δὲ ὀνόματα ψιλὰ. Παρὰ ταῦτα αὐταὶ οὐδαμῶς κατασπῶσι τὴν θείαν οὐσίαν, ἀναβαίνουσαι καὶ συγκεφαλαιούμεναι ἐν αὐτῇ. Τὰ πρόσωπα ἐνοικοῦσι καὶ ἐμπεριχωροῦσιν ἄλληλα, οὕτω δὲ δὲν εἶναι ἀπεξενωμένα ἀλλήλων. Ἐντεῦθεν καὶ γινώσκουσιν ἄλληλα καὶ ἐνεργοῦσιν ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐνιαίως οὕτως, ὥστε νὰ διασώζηται ἐν πᾶσιν ἡ μοναρχία ἐν τῇ θεότητι, ἐκδηλουμένη ἐν ταῖς ἐξωτερικαῖς ἐνεργείαις κατὰ τὸ σχῆμα «Παρὰ Πατρός, δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι». Τὰ τρία πρόσωπα τῆς θεότητος ἔχουσι, καθὼ ὁμοούσια, τὸ αὐτὸ κατὰ πάντα ἀξίωμα, εἶναι ἰσοσθενῆ καὶ ἰσοουργά.

Β'. Ἡ ἐκπόρευσις τοῦ ἁγ. Πνεύματος.

α) Ἐκπόρευσις ἐκ τοῦ Πατρός—Χωρία ἄμεσα

Ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρός, ὁ ἱερὸς Κύριλλος ὁμολογεῖ πλεισταχοῦ τῶν ἔργων του. Τὰ σχετικὰ χωρία αὐτοῦ εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. Εἰς Ψ α λ μ. 93,14. PG 69, 1236BC:

1. «Ἀπεδήμησε γὰρ ἀφ' ἡμῶν τό γε ἦκον εἰπεῖν εἰς τὴν σάρκα, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ἀνελθὼν ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Ἐπειδὴ δὲ Θεός ἐστι τὰ πάντα πληρῶν, καὶ μεστός μὲν ἔστιν ὁ οὐρανὸς αὐτοῦ, μεστὴ δὲ καὶ ἡ σύμπασα γῆ, διακείμεθα καὶ πιστεύομεν,

13. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 14,10. PG 74, 213A. Πρβλ. καί: «Ἀρκοῦντως δὲ ἴσθι καὶ τὸν Πατέρα πρὸς πᾶσαν ἔχειν ἰσχύν τε καὶ χρείαν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸν Υἱόν, καὶ προσέτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἔρχεται δὲ διὰ πάσης τῆς ἁγίας Τριάδος τὰ εἰς ἡμᾶς ἀγαθὰ, καὶ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὁλοκλήρως εὐρίσκεται δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι» (Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 6,40. PG 73,545C). Ὁμοίως: «Εἰς γὰρ Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν Πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα» (Homiliae diversae A'. PG 77, 985D).

ὅτι καὶ νῦν ἐστι μεθ' ἡμῶν, καὶ δι' αὐτοῦ κερδαίνομεν τὸ δύνασθαι νικᾶν τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου... Ἄρ' οὖν ἐπειδήπερ ἡμεῖς μὲν ἐν τῷ κόσμῳ μεμενηκάμεν, αὐτὸς δὲ ἀνέβη πρὸς τὸν Πατέρα, ἀπέστη τῶν ἀγαπώντων αὐτόν; Οὐδαμῶς· αὐτὸς γὰρ ἡμᾶς πεπληροφόρηκεν εἰπών· «Οὐκ ἀφήσω ἡμᾶς ὀρφανούς, ἀλλὰ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς». Ἦλθε γὰρ πρὸς ἡμᾶς, ἀποστείλας ἡμῖν ἀνθ' ἑαυτοῦ καὶ ὡς ἑαυτὸν τὸν Παράκλητον, τουτέστι τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα, ἴδιον ὑπάρχον καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ».

2. Εἰς Ἡσαΐαν 57,15.16. PG 70, 1276B.

«Ἀποδίδωσι δὲ καὶ ἑτέραν αἰτίαν, ὡς φιλοικτήρων Θεός. Πνεῦμα γάρ, φησι, παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται. Ἐξελεύσεται δὲ τίνα τρόπον, διεσάφησεν εἰπών· Πνοὴν πᾶσαν ἐποίησα ἐγώ. Ἔστι μὲν γὰρ πνευμάτων Πατήρ. Νοεῖται γε μὴν οὐχ ὡς ἐξ ἰδίας φύσεως τετοκῶς αὐτά, καθὰ καὶ τὸν ἴδιον Υἱόν, ἀλλ' οὐδὲ ἐν ἴσῳ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τὴν ἐκ τῆς οὐσίας πρόοδον, ἡγοῦν ἐκ πόρουσιν, ἐσχηκέναι φαμέν αὐτά· δημιουργικῶς δὲ μᾶλλον ἐκ Θεοῦ προσελθεῖν εἰς τὸ εἶναι διαβευαίόμεθα, φρονούντες ὀρθῶς· αὐτὸς γὰρ πᾶσαν ἐποίησε πνοήν. Ὅποι δὲ ποιήσις, ὅμως, ὠνόμασται, ἐκεῖ που πάντως εἴη ἂν ἡ ἐξέλευσις, ἡγοῦν ἡ ἐξοδος, οὐκ οὐσιωδῶς μᾶλλον, ἀλλ' ὡς ἐν λέξει καταχρηστικῇ τὸ περιποιεῖσθαι σημαίνουσα».

3. Ἐπιτομή εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν 5,21. PG 72, 521BC.

«Βαπτίζεται δὲ ὁ Ἰησοῦς εὐλογῶν τὰ ὕδατα καὶ καθαίρων αὐτὰ ὑπὲρ ἡμῶν. Ἅγιος γὰρ ἐστὶν ἁγίου ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος· καὶ οὐκ ἂν αὐτὸς ἐδεήθη τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, οὐδὲ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν τυχεῖν, ὥσπερ ἡμεῖς κερδαίνομεν δι' αὐτοῦ· ἐκ τοῦ πληρώματος γὰρ αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. Ἐκπορεύεται μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἐστὶ δὲ καὶ ἴδιον τοῦ Υἱοῦ. Καὶ γοῦν εἴρηται πλεισταχοῦ Πνεῦμα Χριστοῦ, τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα· καὶ μαρτυρῆσει λέγων ὁ Παῦλος, ποτὲ μὲν· «Ἵμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν Πνεύματι, εἴπερ Πνεῦμα Χριστοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἐστὶν αὐτοῦ». Καὶ πάλιν· «Ὅτι δὲ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν κράζον Ἀββᾶ ὁ Πατήρ». Οὐκοῦν ἐκπορεύεται μὲν, ὡς ἔφην, ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, χορηγεῖ δὲ αὐτὸ τῇ κτίσει καὶ δίδωσι τοῖς ἁγίοις ὡς φύσει τε καὶ ἀληθῶς Υἱός, ὁ μονογενῆς αὐτοῦ Λόγος, καὶ τοῖς τοῦ Πατρὸς ἀξιώμασι διαπρέπων».

4. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν 5,20. PG 72, 704AB.

«Ἐπειδή, φησι, τὸ παρ' ὑμῶν λεγόμενον οὐκ ἀληθές, ἔωλον δὲ μᾶλλον ἔστι καὶ κατεφουσμένον, καὶ συκοφαντίας ἔχον γραφήν, πτόδηλον ὅτι ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. Δάκτυλον δὲ Θεοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμά φησι. Χεῖρ μὲν γὰρ αὐτὸς καὶ βραχίων ὠνόμασται τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἐνεργεῖ γὰρ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ. Ἐνεργεῖ δὲ ὁμοίως καὶ Υἱὸς ἐν Πνεύματι. Ὡσπερ οὖν ὁ δάκτυλος ἀπῆρτηται τῆς χειρός, οὐκ ἀλλότριος ὦν αὐτῆς, ἀλλ' ἐν αὐτῇ φυσικῶς, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ τῆς ὁμοουσιότητος λόγῳ συνῆπται πρὸς ἔνωσιν τῷ Υἱῷ, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Πάντα γὰρ ὁ Υἱὸς ἐργάζεται διὰ τοῦ ὁμοουσίου Πνεύματος».

5. Ἡ βίβλος τῶν θησαυρῶν, Λόγος ΛΔ'. PG 75, 589 AB:

«Ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁ Σωτὴρ πού φησι περὶ ἑαυτοῦ· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης ἔκ τε τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα δεικνύων, ἐν μὲν τοῖς Εὐαγγελίοις φησί· «Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται». Ἐν δὲ τῇ Ἐπιστολῇ· «Τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια». Πῶς οὖν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὑπάρχον, τοσαύτην τε πρὸς τὸν Υἱὸν ἔχον τὴν ἐμφέρεϊαν διὰ τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα, ὡς ἀλήθειαν καλεῖσθαι καὶ αὐτό, πῶς γενητὸν ἂν εἶη καὶ πεποιημένον; Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον. Οὐκοῦν τὸ Πνεῦμα Θεός, εἴπερ ὄντως ἀλήθεια, καὶ ἐκ Πατρὸς πορεύεται».

6. Ἡ βίβλος τῶν θησαυρῶν, Λόγος ΛΔ'. PG 75, 617B:

«Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ». Εἰ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ὡσπερ τις καρπὸς ἢ ποιότης ἐστὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀγέννητος δὲ καὶ ἄκτιστος ὁ Πατήρ, πῶς ἂν εἶη γενητὸν τὸ ἐξ αὐτοῦ προχόμενον Πνεῦμα; Πῶς δὲ νοεὶ Θεοῦ χρηματίζομεν ἡμεῖς τὸ Πνεῦμα λαβόντες, εἴπερ οὐκ ἔστι Θεός, κατὰ τὴν τινων ἀβουλίαν;»

7. Πρὸς τοὺς τολμῶντας συνηγορεῖν τοῖς Νεστορίου δόγμασιν, ὡς ὀρθῶς ἔχουσι, κεφ. IB, Ἀναθ. θ', Κυρίλλου ἀπολογία. PG 76, 433BC:

«Ἴσμεν τε πρὸς τοῦτο τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείᾳ τὰς πονηράς τε καὶ ἀκαθάρτους δυνάμεις συντρίβοντα· ἀλλ' οὐχ οὕτω φαμέν αὐτόν, καθάπερ

ἀμέλει καὶ τῶν ἁγίων ἕκαστον, ὡς ἀλλοτρία δυνάμει κεχρησθαι τῇ διὰ τοῦ Πνεύματος· ἦν γὰρ καὶ ἔστιν αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα, καθάπερ ἀμέλει καὶ τοῦ Πατρὸς... Ἐκπορεύεται μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, ἀλλ' οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τοῦ Υἱοῦ· πάντα γὰρ ἔχει μετὰ Πατρός».

8. Ὑπὲρ τῆς τῶν χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ, Λόγος πρῶτος. PG 76, 533AB:

«Μία μὲν γὰρ ἐστὶν ὁμολογουμένως φύσις θεότητος, ἢ ἐπὶ πάντας τε καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσι, κατευρύνεται δὲ νοητῶς εἰς ἁγίαν Τριάδα σεπτὴν τε καὶ ὁμοούσιον, εἷς τε Πατέρα, φημί, καὶ μέντοι καὶ τὸν Υἱόν, καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· πλὴν εἰ καὶ ὑφ' ἐστῆκασιν ἰδικῶς τῶν ὀνομασμένων ἕκαστον, τοῦτο ὑπάρχον κατὰ ἀλήθειαν, ὅπερ εἶναι καὶ λέγεται, ἀλλ' ὅ γε τῆς ὁμοουσιότητος λόγος, εἰς ἀπαράλλακτον αὐτὰ συναγείρει φύσιν. Γεγέννηται μὲν γὰρ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἔστιν ἐν αὐτῷ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ φυσικῶς, ἐκπορεύεται δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα, ἴδιον ὄν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ὁμοίως τοῦ Υἱοῦ».

9. Ἐπιστολὴ LV. PG 77, 316D:

«Διαπεράναντες δὲ τὸν περὶ Χριστοῦ λόγον οἱ τρισμακάριοι Πατέρες, τοῦ ἁγίου Πνεύματος διαμνημονεύουσι. Πιστεύειν γὰρ ἔφασαν εἰς αὐτό, καθάπερ ἀμέλει εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Ὁμοούσιον γὰρ ἔστιν αὐτοῖς· καὶ προχεῖται μὲν, ἡ γοῦν ἐκπορεύεται, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, χορηγεῖται δὲ τῇ κτίσει διὰ τοῦ Υἱοῦ».

Καὶ ἐξ ἀπλῆς εἰσέτι ἀναγνώσεως τῶν ἀνωτέρω κειμένων τοῦ Κυρίλλου συνάγεται σαφῶς, ὅτι τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀνάγει οὗτος εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα, ἐξ οὗ ἀπορρέουσιν αἱ ὑποστάσεις τῆς τριαδικῆς Θεότητος. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν τὸ γεγονός, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἀποδίδει οὗτος τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Πνεύματος καὶ εἰς τὸν Υἱόν. Καὶ συνδέει μὲν σχεδὸν κατὰ κανόνα τὴν ἐκπόρευσιν πρὸς τὴν χορηγίαν τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ, οὐτινος ἀποκαλεῖ ἐπιμελῶς ἴδιον τὸ Πνεῦμα, τοῦτο ὅμως πράττει πάντοτε, διὰ νὰ τονίσῃ τὸ ὁμοούσιον καὶ τὴν ταυτότητα φύσεως τῶν προσώπων, καὶ ὅτι συνεπῶς ταῦτα δὲν εἶναι ξένα καὶ ἀλλότρια ἀλλήλων. Ἐν τῇ ἐπιμονῇ ταύτῃ τοῦ Κυρίλλου βλέπει τις σαφῶς καὶ τὴν ἀπολογητικὴν ἀνάχρωσιν τοῦ ὄλου ἔργου του. Τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα εἶναι κατὰ φύσιν ἴδιον τοῦ Υἱοῦ, δι' οὗ καὶ χορηγεῖται εἰς τὴν κτίσιν, ἐπομένως, ὡς ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, δὲν δύναται νὰ εἶναι ξένον τῆς οὐσίας τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, ἀλλ' εἶναι φύσει

πλήρης καὶ τέλειος Θεός. Ἐτέρωθεν καὶ ὁ Υἱός, χορηγῶν τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα, δι' οὗ ἀγιάζεται ἡ κτίσις καὶ θεοποιεῖται ὁ ἄνθρωπος, εἶναι φύσει καὶ οὐσίᾳ Θεός. Ἐν τῇ ἐκπορεύσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ ἱερός Κυρίλλος ἐδράζεται ἀκλονήτως, τοῦτο μὲν ἐπὶ τῆς Κυριακῆς Θεολογίας (κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν), τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Παραδόσεως, ἐξαίρων ἐν προκειμένῳ πανηγυρικῶς τὴν περὶ Πνεύματος ἁγίου διδασκαλίαν τῶν θεοφόρων Πατέρων τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης μελετωμένη ἡ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγ. Πνεύματος διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου δύναται νὰ ἀποφύγη παρεξηγήσεις τινάς, εἰς τὰς ὁποίας δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃσιν σχετικαὶ ἀσάφειαί καὶ συγχύσεις, ἀπαντῶσαι ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Περὶ τοῦ τελευταίου ὁμως τούτου λεπτομερῶς θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τῆς ἐργασίας ἡμῶν.

β) Ἐκπόρευσις ἐκ τοῦ Πατρὸς—Χωρία ἔμμεσα

α. Ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα.

1. Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 3,3. PG 73, 241D-244A:

«Ἄνωθεν δὲ λέγων τὴν διὰ Πνεύματος ἀναγέννησιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχον τὸ Πνεῦμα δεικνύει σαφῶς, ὡσπερ ἀμέλει, καὶ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ πού φησιν· «Ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί».

2. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 14,14. PG 73, 249D-252A:

«Μία γὰρ ἡ τῆς θεότητος φύσις ἐστὶ τε καὶ οὕτω πιστεύεται· κἄν γὰρ εἰς Πατέρα πλατύνηται καὶ Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' οὐκ ἔχει τὸν εἰσάπαν καὶ ὀλοκλήρως διασπασμὸν τὸν εἰς ἕκαστον τῶν σημαιομένων φημί. Διαχεισόμεθα γὰρ φρονοῦντες ὀρθῶς ὡς ἐκ Πατρὸς τε ἐστὶ καὶ ἐν Πατρὶ φυσικῶς ὁ Υἱός, ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα, τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἅγιον».

3. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 16,15. PG 74, 452BC:

«Ἐχει τοίνυν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐξ ἑαυτοῦ τε καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸ ἴδιον Πνεῦμα, τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἅγιον, δι' οὗ τοῖς ἁγίοις ἐναυλιζέται τε καὶ ἀποκαλύπτει μυστήριον, οὐκ ἐν τάξει τῇ ὑπουργικῇ παραλαμβανομένου πρὸς τοῦτο (μὴ γὰρ οἰθηθῆς τι τοιοῦτον), ἀλλ' ἐν αὐτῷ τε ὄντος οὐσιωδῶς, καὶ ἐξ αὐτοῦ

προϊόντος ἀμερίστως τε καὶ ἀδιαστάτως, ὡς ἴδιά τε διερμηνεύοντος τὰ ἐν ᾧ καὶ ἐξ οὗ περ ἔστιν».

4. Ἰπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 22,22-23. PG 74, 709D:

«Λαμπρούς ἀποφήνας τῷ μεγάλῳ τῆς ἀποστολῆς ἀξιώματι, καὶ τῶν θείων θυσιαστηρίων, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, οἰκονόμους τε καὶ ἱερουργοὺς ἀναδείξας, ἀγιάζει παραχρῆμα τὸ ἴδιον αὐτοῖς Πνεῦμα διδούς δι' ἐμφανοῦς ἐμφυσήματος, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀραρότως πιστεύωμεν ὡς οὐκ ἀλλότριον τοῦ Ἰησοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμά ἐστιν, ἀλλ' ὁμοούσιον αὐτῷ, καὶ δι' αὐτοῦ προῖον τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς».

5. Ἡ βίβλος τῶν θησαυρῶν, Λόγος ΛΓ'. PG 75, 563D-569A:

«Ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναί φαμεν, καὶ οὕτω πιστεύομεν. Ἄλλ' οἱ πρὸς μόνον τὸ δυσφημεῖν ἐτοιμότατοι, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐκ Θεοῦ γενέσθαι φασί, τοῦ Παύλου γράφοντος· «Εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα». Εἶτα νομίζουσι δύνασθαι ἀνατρέπειν τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναί τε τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα, διὰ τὸ φέρεσθαι καὶ κατὰ τῶν ποιημάτων, τό, ἐξ οὗ, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος κείμενον, ἐκ τῆς οὐσίας αὐτὸ φυσικῶς ὑπάρχον ἀποδεικνύον· ἀλλ' ἔστι πρὸς τοῦτο λέγειν, ὅτι καὶ ἐφ' Ἰησοῦ κυρίως μὲν κεῖται τὸ υἱὸς ὄνομα, κεῖται δὲ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων καταχρηστικῶς. Καὶ οὐ δὴ που τὸ θέσει τισὶ καὶ κατὰ χάριν προσκείμενον, ἀνατρέψει τὸν ἔχοντα φυσικῶς· οὕτω καὶ τό, ἐξ οὗ, τῶν ποιημάτων κατηγορούμενον, οὐ κατοίσει πρὸς τὴν οἰκίαν ταπεινώσειν τε καὶ ὁμοιότητα τὸ τοῦ Πνεύματος ὑψηλὸν τε καὶ θεϊκόν· ἀλλὰ μενεῖ μὲν αὐτῷ κυρίως τό, ἐξ οὗ, διὰ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναί τοῦ Πατρὸς. Χωρήσει δὲ καὶ ἐπ' ἐκεῖνα, διὰ τὸ ἐκ Θεοῦ πρὸς τὸ εἶναί τὰ οὐκ ὄντα δραμεῖν, δι' Ἰησοῦ δηλαδὴ».

6. Ἡ βίβλος τῶν θησαυρῶν, Λόγος ΛΔ'. PG 75, 577B:

«Ὅτε τοίνυν τὸ Πνεῦμα καὶ πρόσωπον ἀποκαλεῖ τοῦ Πατρὸς ὡς ἐξεικονίζον διὰ τῆς θεοπρεποῦς ἐνεργείας τὴν ἐξ ἧς ἐστὶν οὐσίαν· ἀποκαλεῖ δὲ καὶ χεῖρα διὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ παντουργὸν δύναμιν, πῶς οὐκ ἂν εἴη Θεὸς κατ' οὐσίαν τῷ Πατρὶ συνημμένον, ἐξ αὐτοῦ τε ὄν καὶ ἐν αὐτῷ, ὡσπερ οὖν καὶ ἡ χεὶρ τοῦ ἀνθρωπέου σώματος οὐ κεχώρισται, δέδεται δὲ μᾶλλον ἐν αὐτῷ καὶ ἐρριζώθη φυσικῶς;»

7. Ἡ βίβλος τῶν θησαυρῶν, Λόγος ΛΔ'. PG 75, 600BC:

«Εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ, κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν, καὶ οὐχ

ἕτερον μὲν τι αὐτός, ἕτερον δέ τι τὸ ἐν αὐτῷ, ἀπλοῦς γὰρ καὶ ἀσύνθετος, ἐκκέχυται δὲ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν ἁγίου Πνεύματος· Θεὸς ἄρα τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ὡς ἐν τάξει Θεοῦ, κατοικοῦν ἐν ἡμῖν, καὶ ἔν' οὕτως εἴπω, τῆς ἀνωτάτω πασῶν ἐξέρπον οὐσίας ἐν ἰδίᾳ τε ὑπάρξει καὶ ἐκ Πατρὸς νοοούμενον, δι' Υἱοῦ τῆ κτίσει χορηγούμενον».

8. Περὶ ἁγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγος Β'.
PG 75, 721D-724A:

«Τὴν μὲν γὰρ ἀνωτάτω ρίζαν, ἧς ἐπέκεινα τὸ σύμπαν οὐδέν, ἐνόησεις τὸν Πατέρα, τὸν δέ γε τῆς ἀνωτάτω ρίζης ἐκπεφυκότα καὶ γεγεννημένον, παραδέξῃ τὸν Υἱόν, οὐκ ἐν ἴσῃ τάξει τοῖς πεποιημένοις τὴν ἐν χρόνῳ λαχόντα γένεσιν, οὔτε μὴν ἐν ἐλάττωσιν ἢ ἐν οἷς ὁ Πατήρ, τὸ τῆς ἰδίας φύσεως ἐκφαίνοντα κάλλος, ἀλλ' ἅμα τε καὶ συναΐδιον, καὶ κατὰ πᾶν ὀτιοῦν ἰσομέτρως ἔχοντα, δίχα μόνον τοῦ τεκεῖν προσήκει γὰρ ἂν τοῦτο μόνῳ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Ἄγιον δὲ Πνεῦμα προσερεῖς τὸ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ προχεόμενον φυσικῶς, καὶ καθάπερ ἐν τύπῳ τῆς ἐκ στομάτων διεκπνοῆς, τὴν ἰδίαν ἡμῖν κατασημαῖνον ὑπαρξιν, οὕτω τε σαφῆ καὶ ἀσύγχυτον τὴν τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἐν ὑπάρξεσιν ἰδικαῖς ἰδιότητα τηρῶν, μίαν τε καὶ ὁμοούσιον τὴν ἀπάντων βασιλίδα προσκυνήσεις φύσιν».

9. Περὶ ἁγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγος Ε'.
PG 75, 964AB:

«Ἄθρει δὴ οὖν, ὦ ἐταῖρε, τοῦ θείου τε καὶ ζωοποιῦ Πνεύματος χορηγὸν καὶ δοτῆρα, τὸν ἐκ Θεοῦ πεφηνότα Υἱόν. Ἐνεφύσησε γὰρ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Εἶτα πῶς οὐκ ἂν γένοιτο τῶν λίαν ἀπηχεστάτων, ζωῆς ὑπάρχειν χορηγὸν τὸν οὐκ ὄντα ζωὴν, κατὰ γε τὸ ἐκείνοις οὐκ οἶδ' ὅπως δοκοῦν; Καίτοι τί δήποτε, φαίην ἂν εἰκότως, εἴπερ ἐστὶν οὐ ζωὴ, ὡς ἴδιον ἀγαθὸν ἐνήσι τε τὸ Πνεῦμα, καὶ τρόπῳ τῷ κατὰ τὴν ἐκφύσησιν, χορηγὸν ὄντα ζωῆς ἑαυτὸν ἀποφαίνει; Ὅταν τοίνυν λέγηται ζωῆς μέτοχος ὁ Υἱός, ἡγουν ὅτι ζωοποιεῖται παρὰ Πατρός, τὴν θείαν εὐθὺς ἀναλογίζου φύσιν ὄλην ὥσπερ ἐν Πατρὶ νοουμένην, ἐν ᾧ καὶ ἐξ οὗ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ζωοποιοῦν, τοῖς εἰσχεκριμένῃν ἔχουσι τὴν ζωὴν, τὴν ζωοποίησιν ἐνεργοῦν, οὐχ ὡς τῆς ἀρρήτου φύσεως ὄργανον, ἀλλ' οἶονεῖ πως ὄλην αὐτῆς τὴν ποιότητα δι' ἑαυτοῦ τῆ κτίσει δωρούμενον, καὶ ἀναμορφοῦν εἰ μάλᾳ τὸ φθείρεσθαι πεφυκός, εἰς μακραίωνα βίον».

10. Περὶ ἁγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγος Ζ'. PG 75, 1092 ABC:

«Οὐ γὰρ Θεὸς ὁ Πατήρ, ὅτι γεγέννηκεν, οὐδ' αὖ Θεὸς ὁ Υἱός, ὅτι γεγέν-

νηται· ἀλλὰ Θεὸς ὢν τέτοκεν ὁ Πατήρ, καὶ Θεὸς ὑπάρχων, γεννητὸς ἐστὶν ὁ Υἱός. Οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ παρωθοῦν καὶ ἐξεῖργον ἔτι τοῦ τῆς θείας φύσεως ἴδιον εἶναι πιστεύειν τὸ ἐξ αὐτῆς τε καὶ ἐν αὐτῇ φυσικῶς ἄγιον Πνεῦμα, κἂν εἰ μήτε Πατήρ, μήτε μὴν Υἱὸς εἴη ἄν, ἀλλ' ἥτις ποτέ ἐστὶν ἡ τοῦ Πνεύματος φύσις, πολυπραγμονεῖν ἀναγκαῖον, τὴν τῶν ὀνομάτων ἰδιότητα μεθέντας εἰς τὸ παρόν, οὐχὶ τῆς θεότητος οὕσαν δεικτικὴν, ἀλλ' ἐκάστου τῶν ὀνομασμένων τίς ἂν νοοῖτο πρὸς ἡμῶν ὁ τῆς ὑπάρξεως τρόπος, εὖ μάλα κατασημαίνουσιν. «Ὅτι γὰρ τέτοκε δηλοῖ τὸ, Πατήρ· καὶ ὅτι γεγέννηται, διεσάφησε τὸ, Υἱός. Καὶ μὴν ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐστὶν ἐκ Θεοῦ Πατρός, ἴδιον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, δίκην τοῦ καθ' ἡμᾶς καὶ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰ καὶ ἐν ὑποστάσει νοοῖτο, καὶ ὑπάρχον ἀληθῶς, διαμεμήνυκεν ἡ κλήσις».

Οὐδεμία ἀμφιβολία παραμένει ὅτι εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω παρατεθέντων χωρίων ἢ πρόθεσις ἐκ, ἐφαρμοζομένη ἐπὶ τοῦ Πατρός, δηλοῖ τὴν ἐκ τούτου ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγ. Πνεύματος. Ἡ ἐκ τοῦ Πατρός προέλευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀντιτιθεμένη πρὸς τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ (Πατρός) προέλευσιν τῶν ἄλλων κτισμάτων, ἐμφαίνει σαφῶς τὴν ἰδιωματικὴν πρόδοτον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τῆς πηγαίας θεότητος τοῦ Πατρός, ἐν οἷῳ μάλιστα μέτρῳ ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πατρός προέρχεται καὶ ὁ παρ' αὐτοῦ αἰδίως γεννώμενος Λόγος. Βεβαίως εἰς τινὰ τῶν ἀνωτέρω χωρίων ἢ πρόθεσις ἐκ λαμβάνεται πρὸς ἕξαρσιν τοῦ ὁμοουσίου τοῦ Πνεύματος, ἐξαιρομένης τῆς θεότητος τοῦ τρίτου προσώπου τῆς ἁγίας Τριάδος, δι' οὗ τὰ πάντα ἀγιάζονται καὶ ἀνατρέχουσιν εἰς μακράων βίον. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἐννοίᾳ ἢ πρόθεσις χρησιμοποιεῖται κατὰ κανόνα ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, ὡς θέλομεν ἶδει ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τῆς μετὰ χειρὰς διατριβῆς ἡμῶν.

β. Παρὰ τοῦ Πατρός τὸ Πνεῦμα.

1. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 7,39. PG 73, 756A:

«Οὕτω δὲ ἔχων, διέσωσας ἀναμφιλόγως ἐν σεαυτῷ καθὼς γεγονός ἀνθρώπος, τῇ ἀνθρωπότητι τὸ παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρός ἄγιον χρισμα, τοῦτ' ἐστὶ τὸ Πνεῦμα».

2. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 15,26.27. PG 74, 417CD:

«Ἴδου γάρ, ἰδοὺ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τοῦτ' ἐστὶν, ἑαυτοῦ τὸν Παράκλητον εἰπών, παρὰ τοῦ Πατρός αὐτὸν ἐκπορεύεσθαι φησιν. «Ὡσπερ γάρ ἐστὶν ἴδιον Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ φυσικῶς, ἐν αὐτῷ τε ὑπάρχον, καὶ δι' αὐτοῦ προϊόν, οὕτω καὶ τοῦ Πατρός. Οἷς δὲ τὸ Πνεῦμα κοινόν, τούτοις εἴη δῆπου πάντως ἂν

καὶ τὰ τῆς οὐσίας οὐ διωρισμένα. Μὴ γὰρ δὴ τινες ἡμᾶς τῶν δυσσεβεῖν αἰω-
θότων τοῖς ἐξ ἀμαθείας ἀποκομιζόντων λόγοις, εἰς ἃ μὴ θέμις ἐννοεῖν, ὡς ὑπουρ-
γικὴν τινα χρεῖαν ἀποπληρῶν ὁ Υἱὸς τὸ παρὰ τοῦ Πατρὸς Πνεῦ-
μα τῆ κτίσει διακονεῖ· καὶ τοῦτο γὰρ ἀσυνέτως τινές οὐ κατέδεισαν εἰπεῖν».

3. Ἡ βίβλος τῶν θησαυρῶν, Λόγος ΛΔ'. PG 75, 576D-577A:

«οὕτω τὸν μὲν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ φυσικῶς ἡρμοσμέ-
νον, ἔν' οὕτως εἶπω, καὶ ἐμπεφυκότα λογιζόμεθα, ἐν δὲ τῷ Υἱῷ φυσικῶς
τε καὶ οὐσιωδῶς διῆκον παρὰ Πατρός τὸ Πνεῦμα, δι'
οὗ τὰ πάντα χρίων ἀγιάζει. Οὐκοῦν οὐκ ἀλλότριον οὐδὲ ἀπεξενωμένον τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς θείας φύσεως φαίνεται, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ φυσι-
κῶς».

4. Ἡ βίβλος τῶν θησαυρῶν, Λόγος ΛΔ'. PG 75, 580BC:

«Ἐπειδὴ δὲ γέγραπται περὶ αὐτοῦ, ὅτι ποτὲ μὲν ἤγετο τῷ Πνεύματι
εἰς τὴν ἔρημον, ποτὲ δὲ καὶ ἤγετο ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος εἰς
τὴν Γαλιλαίαν, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τῆς θείας οὐσίας τὸ Πνεῦμα διορίζοντες καὶ
τολμῶντές αὐτὸ τοῖς κτίσμασιν ἐγκαταριθμεῖν, τίνα τρόπον ὁ Υἱὸς ἡ σοφία καὶ
δύναμις τοῦ Πατρὸς, τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀνήγετο,
καὶ τὸν διάβολον ἐν τῇ ἐρήμῳ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνίκα καὶ κατηγωνίζετο.
Ἄρα καὶ ἰσχύος αὐτὸν ἐνδεᾶ τολμήσουσι λέγειν, μᾶλλον δὲ εἰς τοσαύτην
ἀσθένειαν δώσουσιν ἐλθεῖν, ὡς ἐν χρεῖα καθεστηκέναι τῆς ἀπὸ τοῦ Πνεύματος
βοηθείας τοῦ πεπονημένου καὶ ἐκτισμένου, κατὰ τὸν τῶν ἑτεροδόξων λόγον;
Καὶ πῶς ἔτι τῶν δυνάμεων Κύριος ὁ διὰ κτίσματος βοηθούμενος; Ἄλλα τοῦτο
καὶ μόνον ἐννοεῖν ἀτοπώτατον. Θεὸς ἄρα τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ἐν Υἱῷ παρὰ
Πατρὸς φυσικῶς ὑπάρχον, καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν ἔχον».

Περὶ τὸν βεβαίως νὰ σημειωθῆ, ὅτι καὶ ἡ ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις χρη-
σιμοποιουμένη πρόθεσις παρὰ, ἀναφερομένη εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα, ἰσοδυ-
ναμεῖ σημασιολογικῶς πρὸς τὴν πρόθεσιν ἐκ, ἥτοι λαμβάνεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ
τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς προελεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
ὑποστατικῶς μὲν προερχόμενον καὶ ὑπάρχον παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐχ ἦττον
διακονεῖται τῇ κτίσει (διὰ) ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ.

γ. Τὸ Πνεῦμα προχεῖται ἐκ τοῦ Πατρὸς.

1. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν 5,16. PG 72, 536CD:

«Ἐναργέστατα δὲ διὰ τούτων αὐτὸς ἦν ὁ λέγων διὰ τῆς τοῦ προφήτου
φωνῆς, ὡς καὶ ἐνανθρωπήσει καὶ ἀφίξεται διασώσων τὴν ὑπ' οὐρανόν· κεχοῖσθαι

γάρ. οὐχ ἑτέρως φαμέν τὸν Υἱόν, πλὴν ὅτι κατὰ τὴν σάρκα γενόμενον δηλονότι καθ' ἡμᾶς καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Θεὸς γὰρ ὑπάρχων ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, ὁ αὐτὸς δίδωσι μὲν θεϊκῶς τὸ Πνεῦμα τῇ κτίσει, δέχεται δὲ αὐτὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὁ πᾶσαν ἀγιάζων τὴν κτίσιν, ἅτε καὶ ἐξ ἁγίου Πατρὸς πεφηνῶς, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ προχέμενον Πνεῦμα καὶ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἐνείεις ὡς ἑαυτοῦ, καὶ προσέτι τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν».

2. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 17,18.19. PG 74, 540CD:

«Καὶ πάλιν· «Κἀγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν». Ἴδιον γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ἴδιόν ἐστι καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, οὐχ ὡς ἕτερον καὶ ἕτερον, ἢ μεριστῶς ἐν ἑκατέρῳ νοούμενόν τε καὶ ἐνυπάρχον, ἀλλ' ἐπεὶ περ ἐκ Πατρὸς, καὶ ἐν Πατρὶ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱός, καρπὸς ὑπάρχων ἀληθινὸς τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τὸ τοῦ Πατρὸς ἴδιον Πνεῦμα κατὰ φύσιν ἐπάγεται, χέμενον μὲν ἐκ Πατρὸς, δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ Υἱοῦ τῇ κτίσει χορηγούμενον».

3. Περὶ ἀγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγος Σ'. PG 75, 1009B:

«Μιᾶς οὖν φύσεως ἐν καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ προχέεται μὲν οἰάπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ Πατρὸς· ἐστὶ γεμὴν οὐκ ἀλλότριον τοῦ Υἱοῦ· γεγέννηται γὰρ οὗτος, τὴν τοῦ Πατρὸς ιδιότητα πᾶσαν ἔχων ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐπεὶ περ ἐστὶ τῆς ἀνωτάτω θεότητος καρπός, πῶς ἂν νοῦιτο γυμνὸς τῶν τῆς θεότητος ἀγαθῶν; Ἴδιον δὲ θεότητος ὁ ἀγιασμός, οὗ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δεικτικόν. Ἄγιον γὰρ κατὰ φύσιν, καὶ τῆς βλῆς κτίσεως ἀγιαστικόν».

4. Περὶ ἀγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγος Σ'. PG 75, 1012C:

«Ὅτι δὲ τὸ τοῦ Πατρὸς Πνεῦμα, Πνεῦμά ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ, αὐτὸς σε δι' ἑαυτοῦ μυσταγωγῆσει, λέγων· «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει, φησὶ, περὶ ἐμοῦ». Συνίης οὖν, ὅπως ὡς ἴδιον ἐπαγγέλλεται καταπέμψειν ἡμῖν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ Πνεῦμα μὲν ἀληθείας ἀποκαλεῖ, προχέϊσθαί γε μὴν ἐξ αὐτοῦ διωρίσατο τοῦ Πατρὸς, καὶ μὴν καὶ ὅτι μαρτυρήσει περὶ αὐτοῦ προμεμήνηκε;»

5. Περὶ ἀγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγος Σ'. PG 75, 1013B:

«Καὶ τοῦτό φαμεν οὐ μεθεκτῶς εἶναί τι πιστεύοντες τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ

Πνεύματι, παντέλειον γὰρ καὶ ἀνεκδέξ κατ' ἰδίαν ἐστὶ φύσιν τε καὶ ὕπαρξιν· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον κατασημαίνοντες, ὅτι τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ πεφηνότος Λόγου Πνεῦμα ὑπάρχον, πᾶν ὅπερ ἐστὶ τῆς θεότητος ἴδιον, κατὰ φύσιν ἐπάγεται, πηγὴν μὲν ὡσπερ ἔχον αὐτήν, προχορόμενον δὲ ὡσπερ ἐκ τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἀγιάζον τὴν κτίσιν».

6. Ὑπὲρ τῆς τῶν χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ, Λόγος ὀγδοοῦς. PG 76, 904CD:

«Οἶεται δὲ ἴσως ταῖς τῶν ἁγίων ἡμᾶς ἀντιφέρεσθαι δόξαις, καὶ θεοὺς εἶναι τρεῖς ὁμολογεῖν, εἰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ συνυπάρχειν ἀεὶ διοριζόμεθα, φρονούντες ὀρθῶς, τὸν ἐξ ἑαυτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ, καὶ ἴδιον αὐτοῦ μονογενῆ Λόγον, καὶ μὴν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς ὁμοούσιον αὐτῷ. Ἡ γάρ τοι μία θεότητος φύσις ἐν ὑποστάσει μὲν νοεῖται τρισίν· ἐν τε τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι· τέμνεται δὲ πρὸς ἡμῶν κατ' οὐδένα τρόπον εἰς ἑτερότητα φύσεων· οὔτε μὴν ἀλλήλων εἰς τὸ ὀθνεῖον οὐσιωδῶς ἀποφοιτᾷ τὰ ὠνομασμένα, εἷς δὲ καὶ ὁ αὐτὸς διὰ πάσης τῆς ἁγίας Τριάδος ἔρχεται λόγος, εἰς μίαν θεότητα συναγείρων φύσιν, κἂν εἰς ἕκαστον ἰδιοσυστάτως ὑφεστάναι νοῖτο. Ὡστε κἂν εἴ τις ἕνα λέγει Θεόν, ἀλλ' οὐ δίχα τοῦ ἰδίου γεννήματος ἐνοήσει ποτὲ τὸν Πατέρα, οὔτε μὴν τοῦ κατὰ φύσιν ἐξ αὐτοῦ προχορόμενου Πνεύματος, ὃ καὶ ἐστὶν ἴδιον αὐτοῦ».

7. Ὁμιλία ἐορταστικαὶ XVIII. PG 77, 817AB:

«Αὐτὸς γε μὴν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ἐκ Πατρὸς δι' αὐτοῦ προχορόμενον Πνεῦμα ζωοποιὸν ὠνόμαζεν ὕδωρ, πρὸς τὴν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ γυναῖκα τὰς διαλέξεις ποιούμενος».

Ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς πρόχυσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος δηλοῖ σαφῶς τὴν ἀίδιον ἐκ τῆς πηγαίας θεότητος τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσιν (προχεῖται οἷάπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ Πατρὸς). Δύναται ὅμως νὰ σημαίνη καὶ τὴν ἔγχρονον δι' Υἱοῦ ἐν τῇ κτίσει ἐκχυσιν τοῦ Παρακλήτου, ὡς δηλοῦσιν οἱ λόγοι τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα. Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου θέλομεν ἶδει σχετικῶς εἰς τὴν οἰκείαν παράγραφον τῆς προκειμένης μελέτης ἡμῶν.

8. Τὸ Πνεῦμα πρόεισιν ἐκ τοῦ Πατρὸς.

1. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 14,11. PG 74, 216C:

«Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔστι μὲν γὰρ

ἐκ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν ἀληθῶς, ἀλλ' οὐδαμῶθεν μεμερισμένον τῆς οὐσίας αὐτοῦ, προῖδὸν δὲ μᾶλλον ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ μένον ἀεί, χορηγούμενον δὲ τοῖς ἀγίοις διὰ Χριστοῦ· πάντα γὰρ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ».

2. Ἰπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 14,20. PG 74, 281A:

«Ἐν ἡμῖν γὰρ ἐστὶν ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ Πνεύματος, μετατρέπων εἰς ἀφθαρσίαν τὸ φθίρεισθαι πεφυκὸς καὶ μετατιθεὶς ἐκ τοῦ καταθνήσκειν πρὸς τὸ μὴ οὕτως ἔχον. Διὸ καὶ ὁ Παῦλός φησιν, ὅτι «Ἐγείρας Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσκει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν». Εἰ γὰρ καὶ πρόεισιν ἐκ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' ἔρχεται δι' Υἱοῦ, καὶ ἴδιόν ἐστιν αὐτοῦ. Πάντα γὰρ δι' Υἱοῦ παρὰ Πατρός».

3. Ἰπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 15,26.27. PG 74, 420B:

«Εἰ γὰρ ὑπουργίαν διακονικὴν ἀποπληροῦν οἶεσθαι τὸν Υἱόν, τὸ ἀλλότριον ἡμῶν, τοῦτ' ἐστὶ, τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς κεχορηγηκότα, ἅγιον ὄν κατὰ φύσιν Πνεῦμα, οὐ κατὰ φύσιν ἅγιος ὁ Υἱός, κατὰ μέθεξιν δέ, ὥσπερ ἡμεῖς. Λέγεται γὰρ κατὰ τὴν τῶν δυσσεβῶν ἀμάθειαν, ἀλλότριος εἶναι τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἐξ ἧς καὶ πρόεισι τὸ Πνεῦμα τὸ δι' αὐτοῦ χορηγούμενον».

4. Περὶ ἀγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγος Σ'. PG 75, 1072 AB:

«Ἐἴπερ οὖν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ἴδιον τοῦ Υἱοῦ, πῶς ἀγνοήσκει τι τῶν ἐν Θεῷ κεκρυμμένων, ἴδιον ἔχων αὐτὸς τὸ Πνεῦμα, τὸ πάντα εἶδος τὰ ἐν τῷ Πατρὶ; καίτοι λέγοντος ἀκούω σαφῶς τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις, «Ἐτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει, λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν». Ἐὰρ σοι σαφές τὸ παροισθὲν ἐστὶ λόγιον, καὶ προσδέδορκας, ὅτι Πνεῦμα ἀληθείας κατωνόμασε τὸν Παράκλητον, ἔφη γε μὴν ὡς πρόεισιν ἐκ Πατρὸς, ἴδια πάντα δεικνύς ἑαυτοῦ τὰ τοῦ Πατρὸς;»

5. Ὑπὲρ τῆς τῶν χριστιανῶν εὐαγοῦς Ἐρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ, Λόγος πρῶτος. PG 76, 553C:

«Εἷς μὲν γάρ ἐστιν ὁ τῶν ὅλων Θεός, κατευρύνεται δὲ ὡσπερ ἡ περὶ αὐτοῦ γνῶσις, εἰς ἅγιαν τε καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, εἷς τε Πατέρα, φημί, καὶ Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ὃ καὶ ψυχὴν τοῦ κόσμου φησὶν ὁ Πλάτων· ζωοποιεῖ δὲ τὸ Πνεῦμα, καὶ πρόεισιν ἐκ ζῶντος Πατρὸς δι' Υἱοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν».

6. Ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς Ἐρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ, Λόγος τέταρτος. PG 76, 725 BC:

«Ὁ γοῦν Πλάτων Θεὸν μὲν τὸν ἀνωτάτω φησὶ τ' Ἀγαθὸν ἐξ αὐτοῦ γε μὴν ἀναλάμψαι Νοῦν, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν προσεχῆ τῷ κόσμῳ δημιουργόν, ὄντος καὶ ἐν ἀκινήσει τοῦ πρώτου. Καὶ τρίτην εἰσφέρει ψυχὴν, ὑφ' ἧς τὰ πάντα κινεῖσθαι τι καὶ ἐψυχῶσθαι φησι. Καὶ ταυτὶ μὲν ἐκεῖνος. Ἡμεῖς δὲ τὸν ὑγιᾶ καὶ ἀπεξεσμένον εἰς ἀλήθειαν περὶ τῆς ἀνωτάτω θεότητος συντιθέντες λόγον, γεγενῆσθαι φαμεν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν Υἱόν, ἰσοφυᾶ καὶ ἀπαραλλάκτως ἔχοντα πρὸς πᾶν ὀτιοῦν αὐτῷ· προελθεῖν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα ζωοποιεῖται. Πρόεισι μὲν οὖν ἀρρήτως, ὡς ἔφην, ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ ζωοποιῶν ἅγιον Πνεῦμα· χορηγεῖται δὲ τῇ κτίσει δι' Υἱοῦ».

7. Ὑπὲρ τῆς τῶν χριστιανῶν εὐαγοῦς Ἐρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ, Λόγος ὄγδοος. PG 76, 921CD:

«Ἐνεργεῖ γάρ, ὡς ἔφην, τὰ περὶ τὴν κτίσιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι, καὶ κινεῖ μὲν εἰς γένεσιν τὰ οὐκ ὄντα ποτε... Ἄραρε δὲ ὅτι καὶ ἑτέρα φύσις, παρὰ πάντα ἐστὶ τὰ δι' αὐτοῦ κινούμενα, τὸ θεῖόν τε καὶ ζωοποιόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ γάρ ἐστιν ἀγενήτου Θεοῦ Πνεῦμα, ἴδιον αὐτοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ προῖόν, ἐνυπόστατόν τε καὶ ζῶν, καὶ αἰὲ ὄν, ὅτι τοῦ ὄντος ἐστὶ, καὶ αὐτὸ τὰ πάντα πληροῖ, καὶ τῶν ὅλων ἐστὶ περιεκτικόν, ἐπεὶ τοι καὶ ὁμοούσιον τῷ πληροῦντι τὰ πάντα, καὶ ἀμερίστως ὄντι πανταχοῦ».

8. Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 16,15. PG 74, 452C:

«...ἀλλ' ἐν αὐτῷ τε ὄντος (τοῦ Πνεύματος) οὐσιωδῶς, καὶ ἐξ αὐτοῦ

π ρ ο ῖ ο ν τ ο ς ἀμερίστως τε καὶ ἀδιαστάτως, ὡς ἴδιά τε διερμηνεύοντος τὰ ἐν
Ϝ καὶ ἐξ οὔπερ ἔστιν».

Καὶ μία ἀπλῆ ἀνάγνωσις τῶν ἀνωτέρω χωρίων πείθει ἡμᾶς, ὅτι τὸ
ρῆμα «πρόεισιν», εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀναφερόμενον, δηλοῖ πέραν πάσης
ἀμφιβολίας τὴν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἀίδιον ἐκπόρευσιν αὐτοῦ. Τοῦτο
βλέπομεν κατ' ἐξοχὴν ἐν τῷ ἀπολογητικῷ κατὰ τοῦ ἀθέου Ἰουλιανοῦ (τοῦ
Παραβάτου) καὶ ὑπὲρ τῆς εὐαγοῦς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν χωρίῳ τοῦ ἱεροῦ
Πατρὸς, ἐνθα οὗτος ἀντιβάλλων τὴν ὑγιᾶ περὶ τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ δόξαν τῆς
χριστ. πίστεως πρὸς τὴν περὶ Τριάδος ἀντίληψιν τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας,
ἐξάγει ἐμφανῶς τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς προέλευσιν (ἐκπόρευσιν) τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος, ἣν καὶ διαστέλλει τῆς εἰς τὸν κόσμον χορηγίας τοῦ Παρακλήτου διὰ τοῦ
Υἱοῦ.

ε. Τὸ Πνεῦμα προκύπτει ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς¹⁴.

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ, τέλος, τῆς ἐκπορεύσεως ὁ ἱερὸς Κύριλλος Ἀλεξανδρείας
χρησιμοποιεῖ καὶ τὸ ρῆμα «προκύπτει» καὶ δὴ καὶ συνωνυμικῶς πρὸς τὸ ρῆμα
«χεῖται», «προχεῖται»:

«Ἰδιον γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον
ἴδιόν ἐστι καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, οὐχ ὡς ἕτερον καὶ ἕτερον, ... χεόμενον
μὲν ἐκ Πατρὸς, δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ Υἱοῦ τῇ κτίσει χορηγούμενον, οὐ κατὰ
τινα τρόπον διακονικόν, ἡγουν τὸ ἐν ὑπουργίᾳ νοούμενον, ἀλλ' ὡσπερ
ἔφην ἀρτίως, ἐξ αὐτῆς μὲν π ρ ο κ ῦ π τ ο ν τ ῆ ς ο ὐ σ ῖ α ς
τ ο ῦ Θ ε ο ῦ καὶ Πα τ ρ ὸ ς, χεόμενον δὲ τοῖς ἐλείν ἀξίοις διὰ
Λόγου τοῦ ὁμοουσίου, καὶ ἐξ αὐτοῦ πεφηνότος, κατ' ἔκφανσιν δηλονότι
τὴν εἰς τὸ εἶναι καθ' ἑαυτόν, καὶ ἐν αὐτῷ μένοντός τε καὶ ὄντος αἰεί,
προσεχῶς δὲ ἅμα καὶ οἶον μεμερισμένως».

Ἐξ ὧτων μέχρι τοῦδε ἐλέχθησαν, νομίζομεν ὅτι κατεδείχθη ἐπαρκῶς
ὅτι ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀποτελεῖ ἀλήθειαν ἰδια-
ζόντως ἐξαιρομένην ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας. Κατὰ τὴν δι-
δασκαλίαν αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται, προχεῖται, πρόεισιν, προ-
κύπτει ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ Πατρὸς. Ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ πηγαία θεότης, ἐξ
ἧς γεννᾶται ἡ πέφηνεν ἀίδίως ὁ Υἱὸς καὶ ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

14. Βλέπε σχετικῶς καὶ τὸ ἐξῆς σημαντικὸν χωρίον τοῦ Κυρίλλου: «Τίνα δὴ οὖν
τρόπον ἀπομεριοῦμεν τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, τὸ οὕτως ἐμπειρικῶς, καὶ οὐσιωδῶς ἠνωμένον,
δι' αὐτοῦ δὲ π ρ ο κ ῦ π τ ο ν, καὶ ὑπάρχον ἐν αὐτῷ φυσικῶς, ὡς μὴδὲν ἕτερον εἶναι
νομίζεσθαι παρ' αὐτόν, διὰ τε τὴν τῆς ἐνεργείας ταυτότητα, καὶ αὐτὸ τὸ τῆς φύσεως ἀπα-
ράλλακτον;» (Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην 1,32,33. PG 73, 209D).

Τοῦτο, ἐμπορευόμενον ἐκ τοῦ Πατρὸς, χορηγεῖται τῇ κτίσει διὰ τοῦ Υἱοῦ. Ἡ χορήγησις αὕτη τοῦ θείου Πνεύματος, ὅπερ τυγχάνει ἴδιον καὶ ὁμοούσιον τῷ Πατρί, ἐξαίρει τὸ θεοπρεπὲς ἀξίωμα τοῦ Λόγου, ὅπερ ἠρνοῦντο οἱ Ἀρειανοί, ἐμείουν δὲ παρὰ τῷ Χριστῷ οἱ Νεστοριανοί.. Ἐτέρωθεν τὸ Πνεῦμα, χορηγούμενον ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἴδιον αὐτοῦ τυγχάνον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας Λόγον, εἶναι Θεὸς ἀληθής, τοῦθ' ὅπερ ἠρνοῦντο γενικῶς οἱ Πνευματομάχοι. Εἶναι ἐντεῦθεν ἐμφανὴς ὁ ἀπολογητικὸς χαρακτήρ τῆς ὅλης θεολογικῆς σκοπιᾶς, ἐξ ἧς μελετᾷ ὁ Κύριλλος τὰς ὑποστατικὰς σχέσεις τῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος πρὸς ἄλληλα.

(Συνεχίζεται)